

ODNOS PREZBITERA I VJERNIKA LAIKA

Stjepan Baloban

Uvod

Za vrijeme trećeg zasjedanja II. vatikanskog koncila tadašnji zagrebački nadbiskup Franjo Šeper predlagao je »da se koncilskim autoritetom u svaku župu uvede kao stalna obaveza župnika da svaki tjedan održi jedan sastanak sa svojim odraslim župljanima — svima koji hoće — na kojem će ih on, također uz pomoć drugih svećenika, redovnika i laika, moći formirati za njihov specifični laički apostolat, a na kojem će oni također moći iznositi svoja mišljenja, probleme i iskustva, da se tako uspostavi pravi dijalog u svakoj župi«. ¹ Taj prijedlog ističe, prije svega, ozbiljan pristup vjernicima laicima, zatim brigu za njihovu formaciju i poziv na dijalog. Koliko je od svega toga ostvareno u konkretnom životu župnih zajednica? Želimo li mi danas uopće razmišljati o odnosu vjernik laik-prezbiter kada u našim zajednicama sve teče uhodanim redosljedom?

Zbog čega nastaju poteškoće oko uključivanja vjernika laika u život Crkve? Koja je uloga vjernika svjetovnjaka u apostolatu Crkve i kakav bi trebao biti njegov odnos prema svećeniku?

1. SVI SU KRŠTENICI ČLANOVI JEDNOG NARODA BOŽJEGA

Polazna točka za cjelovito razumijevanje odnosa vjernik laik-prezbiter (hijerarhija) jest svijest istaknuta na II. vatikanskom koncilu da smo svi članovi istog naroda Božjega. Tako dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, donoseći teološku utemeljenost poziva vjernika laika, kaže: »Jedan je dakle izabrani Božji narod: 'jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje' (Ef 4, 5); zajedničko je dostojanstvo udova po njihovu preporodu u Kristu, zajednička je milost djece, zajednički poziv na savršenost, jedno spasenje, jedna nada i nerazdijeljena ljubav« (LG 32). U tomu jednom narodu Božjem svaki član ima svoje mjesto i ulogu, bilo prezbiter bilo vjernik laik. Za odgovorni suživot bitno je kakav je njihov međusobni odnos.

1.1. Može li vjernik laik biti pasivan u životu Crkve?

Svaki pokoncilski govor o vjernicima laicima u životu Crkve treba polaziti od temeljnog principa postavljenog na II. vatikanskom koncilu: položaj i uloga vjernika laika smješta se u *cjelokupnost i totalitet Crkve*. Povijesno gledajući, Koncil je nadišao tzv. tridentsku fazu u kojoj se

¹ T. Šagi-Bunić, Položaj i uloga laika u djelu Crkve, u *Ali drugog puta nema*, Zagreb, 1972, 172—173.

Crkva shvaćala prije svega kao hijerarhija i ponudio je iznova patrističku viziju Crkve kao zajednice vjernika u Kristu.² Crkva II. vaticanskog koncila je »nerazdjeljivo i čvrsto jedinstvo, zajednica spasenja, u kojoj razlike među njezinim članovima, u funkcijama (hijerarhija i laikat) i u staležima (redovnici i laici), dolaze do izražaja i shvaćaju se na bazi zajedničkih elemenata, i u kojoj (Crkvi) te različitosti imaju unutarnji cilj utvrditi jedinstvo, obilujući u isto vrijeme raznolikošću.«³ Taj aspekt zajedništva u različitosti osobito dolazi do izražaja u koncilskom shvaćanju Crkve kao »zajedništva«. To zajedništvo Crkve s obzirom na odnos hijerarhija-laici formulirano je u »*Lumen gentium*« pod dvostrukim vidom. Tako t. 32. donosi ontološko jedinstvo hijerarhija-laikat, a t. 37. govori o zajedništvu hijerarhija-laikat pod dinamičkim i operativnim vidikom.⁴

Da bi se funkcija hijerarhije mogla ispravno shvatiti, potrebno ju je promatrati u sklopu naroda Božjega, čiji je sastavni dio. Isto tako ispravno shvaćanje uloge vjernika laika moguće je samo u odnosu prema čitavom narodu Božjem; to znači i prema hijerarhiji. Teološki princip jedinstva Crkve, na temelju kojeg je potrebno gledati odnose vjernik laik-hijerarhija, mogao bi se formulirati i na slijedeći način: »kršćanin se, prije svake razlike koja proizlazi iz staleža i poslanja, označuje kao 'član' izabranog naroda Božjega, mističnog tijela Kristova. Baš zbog toga što je njegova esencijalna struktura 'biti članom' kršćanin je, u snazi svoga biti (a onda i kao neotuđiva potreba), biće 'u odnosu' ili biće 'za drugoga', usmjereno prema drugima, vezano uz druge: tj. u intimnom nadnaravnom odnosu s drugim 'članovima' istog naroda Božjega.«⁵

Iz tog proizlazi važnost eklezijalne dimenzije biti vjernik laik, a onda i dimenzije odgovornosti za onog pored sebe. Koncil je odbacio prijašnja shvaćanja vjernika laika koja su se temeljila na idejama odijeljenosti ili još gore opozicije laika prema Crkvi. Sabor, naprotiv, naglašava da je vjernik laik u Crkvi i kao takav Crkva. Prema tome sve djelovanje vjernika laika treba biti promatrano unutar stvarnosti Crkve, a ne izvan ili mimo nje. Tako su za cjelovito shvaćanje vjernika laika bitne slijedeće dimenzije tipične za Crkvu: kristološka, pneumatološka, sakramentalna, eshatološka i kozmička.⁶ Vjernik laik, stoga, živi temeljne dimenzije »otajstva« Crkve.

Poseban pak vid koji vjernici laici žive u Crkvi jest »biti u svijetu«. Vjernik laik je »laik — ili poseban član Crkve, za razliku od članova hijerarhije i redovnika — upravo po svojoj osobitoj prisutnosti djelovanja u svijetu.«⁷ Sve je to *poziv* vjerniku laiku da svjesno i odgovorno traži svoje aktivno mjesto u apostolatu i općenito u životu Crkve.

•

² Usp. D. Tettamanzi, Laici, u *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Roma 1981⁵, 485—487. Autor se ovdje poziva na Y. CONGAR, *Un nuovo volto alla Chiesa*, Milano, 1964. Misli koje slijede velikim dijelom su preuzete od D. Tettamanzija.

³ D. Tettamanzi, *isto*, 487.

⁴ Usp. *isto*.

⁵ *Isto*.

⁶ Usp. *isto*, 487—489.

⁷ *Isto*, 489.

1.1.1. Vjernik laik — subjekt suradnje u pastoralu

Vjernik laik ne smije se promatrati kao »objekt«, kojemu se prema potrebi obraćaju prezbiteri i općenito hijerarhija. Vjernik laik je, prije svega, »subjekt« suradnje u pastoralnom djelovanju. On je suradnik u pastoralu, onaj oko kojega se sve događa. Teološki gledajući on treba sudjelovati u pastoralu, jer je član Crkve. Njegova je suradnja dvostruka: a) kao člana naroda Božjega i b) kao posebnog člana naroda Božjega, jer je »laik«.⁸ Termin kojim se označava sudjelovanje vjernika laika u pastoralu jest »suradnja«. Ona se pokazuje kao nužna posljedica onog zajedničkog svima prezbiterima i vjernicima laikima, tj. da su svi članovi »jednog naroda Božjega. 'Suradnja' izražava duboku dinamičku bit bilo pastira bilo laika: proizlazi iz biti 'braća' u jednoj obitelji — Crkvi.«⁹

Koji je međusobni odnos ili, bolje, konkretna suradnja između prezbitera i vjernika laika? Koncil nije konkretno razradio ovu suradnju, već ju je sveo na ontološke temelje Crkve kao »zajedništva«. Temelji te suradnje nisu samo povijesni, psihološki, sociološki, nego je to prije svega esencijalna potreba koja se temelji na »biti« član naroda Božjega.¹⁰

Koncil je stavio naglasak na dvostruku suradnju vjernika laika u pastoralu: prvo, službe koje vjernici laici preuzimaju od hijerarhije dobivaju ih po mandatu, i drugo, specifična »laička« suradnja koja ne ovisi toliko o sadržaju koliko o načinu i stilu kako se vrši.

»Svjetovnost« je stil prema kojem vjernici laici djeluju na svim područjima spasenjskog poslanja Crkve, ne samo u zemaljskim stvarima nego i općenito na području evangelizacije i posvećenja. Kada je riječ o svjetovnom i hijerarhijskom stilu, onda se želi naglasiti kako iste radnje vrše svećenici i vjernici laici na različite načine. U svemu tome trebalo bi više proučiti laičku dimenziju sudjelovanja u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi. Koncil predlaže i određene oblike suradnje između hijerarhije i vjernika laika. Tako u *Apostolicam actuositatem*, t. 26, poziva na stvaranje zajedničkih vijeća na župnom, međužupnom, međubiskupijskom, nacionalnom i međunarodnom planu. Ta se suradnja treba na određeni način institucionalizirati — i to je potrebno. No, ovdje se pojavljuju razne poteškoće. Često u takvim tijelima svećenici više očekuju nego što vjernici laici trenutno mogu dati. Od tek nadošlih suradnika očekuje se da odmah rade besprijekorno, a ne pretpostavlja se vrijeme prilagodbe, odgoja i samoodgoja. I ako se u razmjerno kratko vrijeme ne ispune očekivanja može doći do rastakanja vijeća. Svako nepovjerenje i manjak strpljivosti rađa zapreku, kompleks inferiornosti i krivnje, čija prisutnost snažno koči aktivnosti i opterećuje osobu u cjelini. Ovdje je veoma važno pitanje mentaliteta. Jesmo li uistinu kao Crkva zaživjeli duh II. vatikanskog koncila?

Iz koncilskih dokumenata proizlazi da vjernici laici imaju pravo na suradnju. Ne radi se o nekoj »dobronamjernosti« prezbitera. Ako vjernici

•
⁸ Usp. isto, 495.

⁹ Isto.

¹⁰ Usp. isto, 496.

laici to ne čine, ne vrše svoju ulogu članova jednog naroda Božjega. Toga bi trebali postati svjesni kako vjernici laici tako i prezbiteri. Potrebno je mijenjati mentalitet, i to onaj pretkoncilski u kojem se svećenik prvenstveno shvaćao kao čovjek kulta, koji je za široku javnost važio kao bogoslužni stručnjak i obredni činovnik. Odatle je proizlazilo da su ljudi svećenika smještali u svojevrсни okvir kupo-prodajnog odnosa, s tim što je svećenik uživao monopolistički status gdje nije smjela postojati konkurencija. Ne treba zazirati od činjenice da još uvijek ima onih koji su se priučili na stare sheme i kalupe i koji ne mogu shvatiti nove sinteze.¹¹ Ali ne smijemo zaboraviti da ima i onih koji čeznu za novim gledanjem na svijet, tj. onih koji žele otkriti staro bogatstvo, zatrpamo i zasjenjeno shemama, pravničkim mentalitetom i duhom neke ledene obaveze koja se izvršava bez radosti i ljubavi. Gledajući duh II. vatikanskog koncila očito je da je vjernik laik pozvan na suradnju u životu Crkve. Nakon Sabora bilo je pokušaja, kako u našoj tako još više u drugim Crkvama, da se ova suradnja ostvari u konkretnom životu. Stječe se međutim dojam kao da je u posljednje vrijeme došlo do određenog zastoja i zamora u ostvarivanju te suradnje. Zato vrijedi postaviti nekoliko pitanja: O čemu ovisi mogućnost aktivnog sudjelovanja vjernika laika u životu župne zajednice? Da li tražena suradnja jednako ovisi o vjernicima laicima kao i o prezbiterima?

1.2. Presbiter pred velikim zadatkom i odgovornošću

U odnosima između vjernika laika i prezbitera II. vatikanski koncil veliku važnost posvećuje ulozi prezbitera, odnosno hijerarhije općenito. Tako preporučuje prezbiterima: neka promiču dostojanstvo vjernika; poštuju dužnu slobodu; neka rado slušaju laike; njihove želje bratski ocjenjuju; nastoje otkriti milosne darove laika; laicima s povjerenjem dodjeljuju dužnosti na službu Crkve ostavljajući im slobodu i prostor djelovanja; pozivaju laike da se i sami dadu na posao; usklađuju različita mišljenja (usp. PO 9).

Govoreći o odnosima hijerarhija-vjernici laici, II. vatikanski koncil gleda ostvarivanje bilo koje inicijative potekle od vjernika laika ili od prezbitera u domeni hijerarhije. Pastiri Crkve s obzirom na djelovanje vjernika laika: priznaju, podupiru, predaju dužnosti (usp. LG 37); daju načela i duhovnu pomoć za apostolat laika, daju mandat za neke crkvene službe; tumače, donose sud... (usp. AA 24). Istovremeno Koncil poziva i vjernike laike da ne očekuju uvijek konkretna rješenja na teška pitanja, osobito u životu zajednice, nego neka preuzmu na sebe odgovornost (usp. GS 43). Vjernici laici imaju slobodu, a katkada i dužnost, da prema znanju, kompetentnosti i ugledu reknu svoje mišljenje o stvarima na korist Crkve (usp. LG 37).

Čini se da bi prema svemu ovome pri stvaranju zajedništva unutar cijelog naroda Božjega bitnu ulogu trebao odigrati prezbiter-župnik, i to kao onaj koji je u praksi veza između vjernika laika i hijerarhije. Od presudne je zbog toga važnosti kakav je i koji lik svećenika kadar izvršiti tu delikatnu funkciju. Da li je II. vatikanski koncil predložio lik takvog svećenika? Ako jest, koliko današnji lik svećenika odgovara takvoj funkciji prezbitera kao vezi između hijerarhije i vjernika laika?

1.2.1. Prezbiter voda i sabiratelj naroda Božjega

Saborskim ocima nije bilo lako ocrtati lik prezbitera koji će onda biti kadar podnijeti svu bremenitost promjena i novih izazova koji su proizlazili iz duha tek započete obnove na II. vaticanskom koncilu. Tako je dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* bio prihvaćen i proglašen tek na posljednjoj sjednici Sabora 7. XII. 1965. godine.¹² Dekret govori najprije o službi, pa tek onda o životu svećenika te time hoće pokazati sklad koji bi se trebao uspostaviti između svećeničke službe i njegove svetosti.¹³ To je važno hermeneutsko načelo za shvaćanje cijelog dekreta, iako je od toga bilo nekih odstupanja već u samom dekretu.

Za pretkoncilsku je teologiju svećenik bio čovjek kulta. Čitava teologija prezbiterata bila je usredotočena na euharistiju kao žrtvu i prezbitera je promatrala prvenstveno kao žrtvovatelja. Ta je teologija »bila duboko obilježena pojmom *vlasti*, koju je pojedini prezbiter dobio ređenjem. Ta mu je vlast došla od Krista po nepretrgnutom slijedu sakramentalnog predavanja i ona ga izdiže iznad svih koji tu vlast nisu dobili, dajući mu u ruku upravo božansku snagu.«¹⁴ Ta teologija prezbiterata bila je individualistička. Prezbiter je ostvarivao svoje svećeništvo na razini individualnog odnosa s Bogom. Za ostvarivanje takvog odnosa s Bogom nisu toliko potrebni drugi članovi naroda Božjega. II. vaticanski koncil je ostavio po strani takvu viziju prezbitera, a učinio je ujedno novu sintezu govoreći o eklezijalnom i komunitarnom aspektu te o misterijskom vidu svećenikova djelovanja povezujući kultnu ulogu prezbitera s evangelizacijom i pastoralnim djelovanjem uopće. Upravo zbog toga, primjećuje Tomislav Šagi-Bunić, budući da Koncil očito nije *probio* pretkoncilsko shvaćanje prezbitera, postoji opasnost »da oni koji su se priučili na stare sheme i kalupe, ostanu i dalje u njima, ne shvaćajući nove sinteze. Jer je za to preorijentiranje mišljenja, za tu unutrašnju konverziju u svojim vlastitim shvaćanjima, potreban i napor i spremnost da samog sebe staviš u pitanje.«¹⁵

Karakteristika saborske vizije prezbitera jest kristocentričnost, tj. specifična povezanost sa živim Kristom. Objašnjavajući, međutim, tu povezanost s Kristom »koncilski dekret ne polazi od euharistije (kao što je polazio Tridentiski koncil), nego kao svoje ishodište uzima poslanje cjelokupne Crkve kao takve, poslanje naroda Božjega.«¹⁶ Ministerijalno se

¹¹ Usp. T. Šagi-Bunić, *Svećenik kome da služi*, Zagreb, 1970, 26—31.

¹² Slijedi nekoliko važnih napomena za razumijevanje samog dekreta prema T. Šagi-Bunić, *Teologija prezbiterata po dekretu »Presbyterorum ordinis«*, u *Vrijeme suodgovornosti*, II, Zagreb, 1982, 231—277.

¹³ Ako bi se govorilo najprije o životu, onda bi došao u prvi plan asketsko-monaški ideal koji je svećenika često dovodio u dilemu između svetog života i svećeničkog rada i tako ga odvajao od svijeta. Stavljajući službu na prvo mjesto Koncil je htio ukinuti dihotomiju i naglasiti da svećenikova služba određuje njegov put svetosti, usp. *isto*, 234—237.

¹⁴ *Isto*, 239.

¹⁵ *Isto*, 240.

¹⁶ *Isto*, 242.

svećeništvo promatra u sklopu zajedničkog svećeništva svih vjernika. Očito je da se svećenik sve više otvara prema drugome i zajednici. Krist je ustanovio »ministerijalno svećeništvo u Crkvi da bude na neki način u službi zajedničkog svećeništva: stalne službe u Crkvi imaju zadatak i smisao da promiču i omogućuju ostvarivanje temeljne misije Crkve koju ostvaruju svi vjernici.«¹⁷ U životu svećenika euharistija i evangelizacija idu zajedno, nema dihotomije između toga dvoga odnosno ne bi smjelo biti. Tako se svećenik otvara prema svijetu, a ne odjeljuje se od svijeta. Svećenik je vođa naroda Božjega koji okuplja i dovodi k Ocu (usp. PO 6 i LG 28).

Svećenik je »sabitatelj zajednice«.¹⁸ Pozvan je da gradi autentičnu kršćansku zajednicu.¹⁹ On je istodobno njezin član; ne djeluje izvana; svećenici su »Gospodinovi učenici«, »braća među braćom« (usp. PO 9). Prezbitar je postavljen »usred laika« (usp. PO 9), a ne izvan, negdje drugdje; nije odijeljen od zajednice. Takav koncilski lik prezbitara davao je nadu da će se u postokoncilsko vrijeme i na praktičnom polju više ostvarivati suradnja između prezbitara i vjernika laika.

1.2.2. Prezbitar danas

Možemo li danas, četvrt stoljeća poslije Koncila, reći da se slika svećenika, naznačena na II. vatikanskom koncilu, pretvorila u stvarnost? Da li je prezbitar postao istinski vođa naroda Božjega i sabitatelj zajednice u izgradnji u kojoj i vjernik laik ima svoje nezamjenjivo mjesto? Je li se prezbitar uistinu otvorio svijetu i suradnji s vjernicima laicima ili još uvijek ne zna kako bi riješio unutrašnju dijalektiku svoje svećeničke egzistencije, tj. svijest da je po svome ređenju dobio posebnu ulogu u krilu naroda Božjega i sabitatelj zajednice u izgradnji u kojoj i vjernik laik ima svoje nezamjenjivo mjesto? Je li se prezbitar uistinu otvorio svijetu i suradnji s vjernicima laicima ili još uvijek ne zna kako bi riješio unutrašnju dijalektiku svoje svećeničke egzistencije, tj. svijest da je po svome ređenju dobio posebnu ulogu u krilu naroda Božjega, ali ne zato da se odijeli od tog naroda i od čovjeka uopće? Postoji, naime, nešto po čemu su prezbitari »drugo od ostalih, ali ih to ne trga iz sredine ostalih, ne izvlači ih iz svijeta i ne postavlja u stanje rastavljenosti, odvojenosti, udaljenosti od ostalih ljudi«.²⁰ Ne zadovoljava li se još i danas veliki broj prezbitara, možda i nesvjesno, s pretkoncilskom vizijom svećenika kao čovjeka kulta, izrazitog »individualca«, koji ne osjeća potrebu za stvaranjem zajedništva u različitosti? Koliko mentalitet u kojem živimo utječe na život i djelovanje prezbitara danas?

•
¹⁷ Isto, 243.

¹⁸ Tema o svećeniku kao sabitatelju zajednice dodirnuta je na početku *Presbyterorum ordinis*, 9. U istom se broju opisuje svećenik koji vodi brigu o pojedincima. Polazeći od nauke cijelog dekreta, moguće je, misli T. Šagi-Bunić, govoriti o svećeniku kao sabitatelju zajednice, usp. isto, 254.

¹⁹ Radi se o zajednici koja ima »nešto specifično, osebujno, jedinstvo, po čemu je kršćanska. I riječ je o stvaranju, formiranju te zajednice, ona dakle nije dana unaprijed u redu naravi, ne smije se brkati sa sociološkom ili nacionalnom ili radnom zajednicom«, isto.

²⁰ Isto, 249.

Nakon Drugog vatikanskog koncila u Crkvi je vladalo oduševljenje; pisalo se i raspravljalo o identitetu svećenika, te o njegovim krizama i radostima; o njegovu odnosu prema vjernicima laicima. Danas kao da se to oduševljenje stižalo kako općenito u općoj tako i u našoj domovinskoj Crkvi. Da li je to plod ostvarenja lika svećenika kakvog je želio 2. vatikanski koncil ili se možda koncilski dokumenti već zaboravljaju, a mi se, nadvladani pretkoncilskim mentalitetom, pomirujemo s likom svećenika kao »čovjeka kulta« koji će dobro znati funkciju, a opravdanje će za sve eventualne poteškoće i probleme tražiti u krivnji drugih bilo svojih pretpostavljenih bilo vjerenika laika? Kako promijeniti mentalitet zatvorenosti i još uvijek naglašene odijeljenosti prezbitera i vjernika laika? Bono Šagi konstatira kako nije dovoljno organizirati neka laička tijela (npr. pastoralna vijeća) ako se istovremeno ne izvrši i nužna prestrukturacija tradicionalne funkcije struktura i pastoralnog rada. Bez ovog posljednjeg događa se neuspjeh i razočaranje. Što će »župniku ili biskupu autoritarcu vijeće? Ili što će laički suradnici raditi ako župnik sve sam najbolje zna? Osim toga moraju se uspostavljati i bolje komunikacije od vrha prema dolje i povratne od dolje prema gore. Te bi komunikacije morale zapravo započeti u bazi. Od dolje prema gore, pa tek tada odozgo, poštivajući princip subsidiarnosti... Jedna razina ne bi smjela 'pojesti' drugu razinu. Za naše prilike *župna razina* postaje posebno osjetljiva i značajna, jer župa ostaje ponekad jedina struktura za laički angažman.«²¹

Vidljivo je da je u nas u krizi odnos između prezbitera i vjernika laika, bolje rečeno, željena suradnja o kojoj je govorio Koncil nije ostvarena. Sabor se dogodio da bi njegov duh pomalo ulazio u svijet i mentalitet ljudi. Prezbiteri su bili prvi pozvani taj duh ostvarivati u svojem životu i prenositi vjernicima laicima. To je i danas njihov zadatak, bez obzira na umor koji se možda malo osjeća. Najnoviji dokument o vjernicima laicima — pobudnica *Christifideles laici* — poziv je na veću suradnju između prezbitera i vjernika laika.²² Indikativno je da ovaj dokumenat veliki naglasak stavlja na župu kao neposredni i vidljivi izraz crkvenog zajedništva (usp. CL 26). Dokument je svjestan nedostataka sadašnjih župskih struktura, ali i neophodnosti pokušaja da se crkveno zajedništvo u svojoj različitosti ostvaruje u župi (usp. CL 26—27). Župa je, dakle, povlašteno mjesto gdje bi se trebalo događati i rasti zajedništvo između prezbitera i vjernika laika.

2. POGLED UNAPRIJED

Iz iskustva znamo da često postoji velika razlika između teorije i prakse, između onoga što stoji u crkvenim dokumentima i ostvarenoga u konkretnom životu zajednice. Nije dovoljno da u dokumentima piše kako bi svaka župa trebala imati župsko i pastoralno vijeće i aktivne vjernike laike kao lektore i akolite... Nije dovoljno da u našoj Crkvi ima sve

²¹ B. Z. Šagi, Suodgovorno sudjelovanje laika u izgradnji partikularne Crkve, u *Kršćanski laik u socijalističkom društvu*, Zagreb, 1986, 37.

²² Usp. Ivan Pavao II, *Christifideles laici. Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, dokumenti 93, Zagreb, 1990.

više vjernika laika koji završavaju katehetske institute, pa i teologiju, ako je veliki broj njih bez jasne perspektive o mogućem zaposlenju. Potrebno je o svemu ovome i na službenoj razini više razmišljati i planirati kako bi onda u Crkvi svi našli svoje neotuđivo mjesto pa tako i vjernici laici.

2.1. Odgovornost predati — odgovornost preuzeti

Općenito gledajući odnosi unutar naših kršćanskih zajednica, osobito župa, temelje se još uvijek na općem uvjerenju kako svećenik-župnik: potiče, ohrabruje, traži od vjernika laika angažman. Ali on isto tako: odobrava ili ne odobrava, odlučuje, ima gotovo uvijek zadnju riječ. Oko prezbitera se sve vrta u župi ili kršćanskoj zajednici kojoj on predsjedava. Posljedica je ovakvog uvjerenja da se prezbiter za sve što se događa u njegovoj zajednici gotovo isključivo sam osjeća odgovornim. Pa, i vjernici laici u velikoj većini svu odgovornost prebacuju na svećenika. To ide i do te mjere da vjernici čak i svoju odgovornost, što se tiče vjerskog odgoja njihove djece prenose, svjesno ili nesvjesno, na svećenika i njegove bliže suradnike ako ih ima. Prezbyter se tako nalazi u nezavidnoj situaciji u kojoj — dijelom jer on to hoće, a dijelom jer to vjernici žele — sav teret odgovornosti pada na njegova ramena. Dodajmo ovome još jednu važnu činjenicu o kojoj se vodi malo računa, a o kojoj bi trebalo sustavnije razmišljati. Radi se o tome da su prezbyter i vjernici laici, tj. cijeli narod Božji ljudi vremena u kojem žive, ukorijenjeni u određenu kulturu i prostor, u društvo koje ima svoje zakonitosti života i ponašanja. Primi-jenjeno na naše prilike možemo reći da odnosi koji vladaju u našem društvu imaju na neki način odjeka i u Crkvi. Životna praksa govori kako je ovo vrijeme u kojem se puno priča o odgovornosti a i dalje se živi neodgovorno s obzirom na one pored mene. Nastoji se u svakom slu-čaju opravdati vlastito ponašanje, a krivnja za eventualne neuspjehe i pogreške prebacuje se na drugoga. Sve se to na svoj način očituje i u životu kršćanskih zajednica. S jedne strane imamo prezbitera koji želi imati u župi sve u svojim rukama kao čovjek »autoriteta i vlasti«, dok s druge imamo vjernike laike koji ne osjećaju potrebu da teže za ostva-rivanjem vlastite odgovornosti u župi, jer o njoj ne vode puno računa ni na svojim radnim mjestima.

Što učiniti da se veliki teret odgovornosti koji prezbyter osjeća može podijeliti s vjericima laicima i što učiniti da vjernici laici postanu suodgovorni članovi naših kršćanskih zajednica? Osnovica svake odgo-vornosti leži »u intelektualnoj naravi i slobodi čovjeka. Stoga je naj-prvobitnija čovjekova odgovornost i pretpostavka svake druge odgo-vornosti u odgovornosti za vlastitu intelektualnost i slobodu, i ujedno su-odgovornost za intelektualnu slobodu ljudi oko sebe. To nas vodi do spoznaje da je početak svijesti o suodgovornosti prihvaćanje dijaloga u slobodi, uz isključivanje napasti da tražimo od drugoga njegovu inte-ktualnu smrt ili da ga manipulativnim postupkom u stvari robimo za njegovu slobodnu odgovornost.«²³

●
²³ T. Šagi-Bunić, *Umjesto predgovora*, u *Vrijeme suodgovornosti*, I, Zagreb, 1981, XII.

Kada je u pitanju odgovornost onda je u igri sloboda, povjerenje, spremnost za dijalog i rizik. Preneseno u konkretni život znači da bi prezbiter u suradnji s vjernicima laicima trebao imati povjerenja u njihovu slobodu i otvorenost. Neće uvijek biti onako kako bi on učinio jer će vjernik laik to učiniti na svoj način, kao laik. To će biti sigurno drukčije — a zašto ne i bolje u mnogo slučajeva? *Imati povjerenja u ljude — makar više puta bio prevaren* — to bi trebalo biti glavno načelo prezbitera u odnosima s vjernicima laicima. A oni, isto tako, moraju svjesno i slobodno preuzeti dio svoje odgovornosti, jer nitko ne može umjesto njih odgovoriti na izazove koje njima postavlja život. Svaki za sebe kao osoba treba odgovoriti na situaciju u kojoj se našao, svjestan da može krivo procijeniti i pogriješiti. Prezbiteri se dakle moraju učiti predavati odgovornost, a vjernici laici primati odgovornost za one uloge koje vrše u Crkvi. Potrebna je za ovo otvorenost Duhu Svetom koji potiče ljude na kreativnu slobodu i vjernost bez koje nema suodgovornosti za čovjeka, za one oko mene i za čitav svijet.

2.2. Biti čovjek suradnje

Živimo u vremenu demokratskih gibanja u svijetu i promjena u našoj sredini. Da bi se čovjek mogao pravilno postaviti prema jednoj i drugoj vrsti mijenjanja, potrebno je uz ispravan stav odgovornosti razvijati smisao za suradnju kako u osobnom životu i u društvu tako kao kršćani i u Crkvi. Na osobit način ovo vrijedi za prezbitera kao vođu i okupljatelja naroda Božjega.

U odnosima između vjernika laika i prezbitera razlikujemo suradnju sa svim vjernicima laicima i suradnju s članovima pastoralnog tima, ako postoji u župi. Riječ je o suradnji na dvije razine koja je u biti jedna. Za svaku vrstu suradnje potrebni su međusobni *osobni* i *poslovni* kontakti. Kroz osobne kontakte stvara se povjerenje a ruše se barijere nepovjerenja, sumnjičenja i krivog rasuđivanja. Ovi kontakti trebaju biti istinski, iskreni, prijateljski i vjernički. Poslovni kontakti su važni osobito za rad u pastoralnoj ekipi. Ti susreti bi trebali biti česti kako bi se na njima moglo planirati i dogovarati. Važan je susret na početku nekog zajedničkog rada (npr. vjeronaučne godine) kao i provjere učinjenoga. Bitan preduvjet za međusobnu suradnju jest respektiranje drugoga kao ravnopravnog suradnika, poštivanje mišljenja svakog vjernika laika; podupiranje dobre inicijative; omogućavanje svakom članu kršćanske zajednice da dođe do izražaja i da se prema svojim sposobnostima i mogućnostima angažira. Suradnja također pretpostavlja otvoreno sagledavanje situacije u kojoj se živi i radi.

Prezbiter kao čovjek suradnje pozvan je da animira vjernike laike u svojoj zajednici. To je njegova zadaća unutar zajednice po kojoj sam rastući omogućuje i potpomaže rast drugih. On se ne koristi svojom ulogom predvoditelja u zajednici s nakanom da drugima nameće svoja mišljenja, tražeći od njih bezuvjetno prihvaćanje njegovih ciljeva i njegove skale vrijednosti. Za suradnju je bitno povjerenje koje se stiče postupno. Jedan od sigurnih putova jest angažirati vjernike laike u svim poslovima koje mogu i žele činiti. Kao promicatelj suradnje u odnosu prema vjer-

nicima laicima prezbitar je čovjek širine duha, spontan i kreativan koji je kadar biti pažljiv i oprezan, koji zna istinski slušati i čuti. Nadalje, to je čovjek koji posjeduje ljudsku toplinu: zna biti kritičan i samokritičan; zna razlikovati bitno od nevažnoga i ima sposobnost pomagati drugima; teži k cilju bez obzira na trenutne zapreke, a jedna mu je od glavnih preokupacija stvaranje zajedništva u različitosti. Tako formiran prezbitar bit će kadar pomoći vjerniku laiku da se u ovome razvije odgovorni suradnički duh. Da bi se ovo ostvarilo, prezbitar mora posjedovati »kreposti koje se u ljudskom društvu cijene: dobrotu srca, iskrenost, karakternost i ustrajnost, uporno zalaganje za pravednost, uljudnost...« (PO 3). — Za suradnju je potrebno više ljudi, zato će konačan uspjeh ovisiti ne samo o prezbitaru nego i o vjernicima laicima.

2.3. Vjernik laik — neumorni tražitelj

Do sada je bilo puno govora o prezbitaru i naglašavana je velika odgovornost prezbitara za uspješnost odnosa s vjernicima laicima. Ipak, bez nezamjenjivog udjela vjernika laika teško će se ostvariti željeno zajedništvo i suradnja u životu i djelovanju jedne kršćanske zajednice. Vjernik laik kao član Crkve i naroda Božjega punopravni je suradnik u pastoralu. Često je slučaj da pojedinac toga nije svjestan. Uloga je svećenika da mu to posvijesti i da ga zainteresira kako bi počeo tražiti svoje mjesto u životu kršćanske zajednice. Za suradnju se, kako s drugim vjernicima laicima tako i s prezbitarom, traži sposobnost prihvatiti mišljenje drugoga i onda kada se razlikuje od njegova. Potrebno je osloboditi se vlastitih predrasuda i kompleksa da se moram stalno braniti — jer sam, tobože, kao vjernik laik manje vrijedan od prezbitara. Za suradnju je nadalje bitno: biti spreman promijeniti vlastitu ideju i stav za opće dobro; prihvatiti pluralizam mišljenja ne samo kao nešto bez čega se trenutno ne može nego kao put prema međusobnom obogaćenju. Potrebno je odgovajati se za suradnju. To vrijedi kako za prezbitara tako i za vjernika laika. Dugačak je to put koji traje cijeli život. Različiti su načini po kojima se vjernik laik više uključuje u apostolat i tako odgaja za aktivnu suradnju. Jedan od putova da se postane kreativan suradnik u pastoralu jest slijedeći: »uključiti se u aktivno sudjelovanje u liturgiji, što je početak svakog angažmana u Crkvi; razvijati osobni osjećaj crkvenosti, što se postizava angažiranjem, otvorenom duhovnošću; molitva, osobna i zajednička, nadahnutu Evanđeljem, koncentrirana oko Euharistije; studij Biblije i svega ostalog što je vezano uz Crkvu i njenu ulogu u svijetu; proučavati konkretne prilike u odnosu na zadatak Crkve i vlastite župne zajednice; uzimati riječ u zajednici.«²⁴ — Može se dogoditi da su vjernici laici svjesni svojeg angažmana i žele surađivati no ne nailaze na razumijevanje kod prezbitara. Tada se od njih traži puno strpljivosti i ljubavi prema Crkvi kako bi ostali i dalje tražitelji onoga što im po zajedničkom krštenju pripada, svojeg aktivnog mjesta i uloge u životu jedne kršćanske zajednice.

•

²⁴ B. Z. Šagi, Suodgovorno sudjelovanje laika u izgradnji partikularne Crkve, u *Kršćanski laik u socijalističkom društvu*, Zagreb, 1986, 42.

3. UMJESTO ZAKLJUČKA

— Svaki govor o odnosu između prezbitera i vjernika laika pretpostavlja kao polaznu točku temeljnu postavku Drugog vatikanskog koncila: opće svećeništvo vjernika. Uvažavajući razlike između ministerijalnog i općeg svećeništva vjernika Koncil upućuje na zajednički izvor, Kristovo svećeništvo (usp. LG 10).

— Svi su, i vjernici laici i prezbiteri, članovi jedne Crkve u kojoj svaki vrši nezamjenjivu ulogu i to na svoj specifičan način. Riječ je o eklezijskoj dimenziji vjernika laika.

— Polazeći od ove nauke Koncila, naše razmišljanje kao i konkretni postupci u odnosima između prezbitera i vjernika laika ne mogu biti drugo doli neprestano traženje i svakodnevna težnja prema zajedničkom suživotu.

— Konkretni život međutim pokazuje kako je životna praksa često veoma daleko od smjernica Koncila.

— Poučeni poviješću odnosa klera i vjernika laika moramo se ozbiljno pitati, nismo li se već pomalo umorili u postkoncilskim pokušajima pronalazjenja novih putova te se sada, uvjereni da ne možemo puno učiniti, mirimo s trenutnim stanjem.

— Kao kršćani i ljudi nade, a svjesni negativnosti mentaliteta koji baštinitimo, moramo s puno optimizma gledati na odnose prezbitera i vjernika laika u budućnosti.

— Da bi se učinili pomaci prema zajedničkom suživotu, neophodno je potrebno poznavati cjelovitost nauke Drugog vatikanskog koncila i stvoriti u sebi raspoloženje moguće i uspješne suradnje svećenika i vjernika laika.

— Ne polazimo od negativnoga, od onoga »ne može se tu ništa promijeniti«, već želimo vjerovati poticajima Koncila i staviti se na liniju onih koji će pronalaziti nove putove suradnje, svjesni mogućih neuspjeha i razočaranja, ali i vođeni Duhom Svetim koji u nama otvara prostore slobodnog i zrelog razmišljanja te daje snagu da ono dobro što posjedujemo pretvorimo u konkretnost kršćanskog življenja.

— Suradnja između prezbitera i vjernika laika pretpostavlja lik koncilskog svećenika koji među ostalima posjeduje slijedeće karakteristike: ima vodstvene sposobnosti; može i zna otkrivati razne karizme kojima su obdareni vjernici laici; ima sposobnost dijaloškog pristupa; kadar je zajedno planirati s vjernicima laicima; zna odati priznanje za učinjeno dobro; sposoban je brinuti se za permanentno obrazovanje vjernika laika; spreman je i sposoban rješavati eventualne konflikte...

— A od vjernika laika se očekuje prije svega otvorenost zajedničkom suživotu i svijest *odgovornosti* da je njegova uloga u kršćanskoj zajednici ne samo potrebna i korisna nego i nezamjenjiva — i obavezna.*

•

* Ovaj je članak izvod iz veće studije (predavanja održanog na »Seminaru za permanentno obrazovanje svećenika: Svećenik-zajednica-zajedništvo«, Sarajevo, 26—28. rujna 1989. godine), u kojoj se cjelovitije obrađuje problematika.

VERHÄLTNIS ZWISCHEN DEN PRIESTERN UND LAIEN

Zusammenfassung

In diesem Artikel geht man vom am II. vatikanischen Konzil hervorgehobenen Bewusstsein aus, nämlich alle Getauften sind Mitglieder eines desselben Gottesvolkes (vgl. »Lumen gentium«, 32). Da die Kirche eine echte »communio« ist, kann der Laie nicht zum passiven Beobachter werden. Er wird zum mitarbeitenden Subjekt im pastoralen Handeln der Kirche. Dementsprechend stellt sich dem Presbyter, der als Leiter und Sammler der Gemeinde gilt, neue Aufgabe und Verantwortung auf, um dem Laien seine Mitverantwortung zu ermöglichen.

Der Laie wird als »unermüdlicher Sucher« seiner unersetzbaren Rolle im Leben der Kirche dargestellt.